

Lutkovna scena terja svojo akademijo

Pogovor s Tinom Grabnarjem in Zoranom Petrovičem o predsodkih, kakovosti in razvoju lutkovnega sveta pri nas

PETRA ZEMLJIČ

24. mednarodni lutkovni festival Poletni lutkovni pristan 2013 je v polnem teku. V mariborskih Minoritih se v teh dneh dogaja tisto najboljše, kar trenutno premore lutkovni svet. Ob takih dogodkih se zmeraj odpirajo tudi najrazličnejša strokovna vprašanja, v Sloveniji je to predvsem dejstvo, da ni sistematičnega izobraževalnega razvoja in so lutkarji bolj ali manj prepuščeni sami sebi ali pa se učijo izven meja. O tem z režiserjema Tinom Grabnarjem in Zoranom Petrovičem, njune predstave bodo na sporedu ob zaključku festivala.

Pred festivalom ste omenjali stereotipe, predsodke in nepoznavanje dimenzij, ki jih lahko doseže sodobno lutkarstvo. Kaj točno ste mislili?

Grabnar: "V našem lutkovnem svetu je veliko nepoznavanje lutkovnega materiala kot medija. Imamo režiserje iz dramskih gledališč, ki niso imeli stika z lutkami in tako skušajo dramski medij prenesti na lutko. Kar pa ne deluje, ker ima lutka neko svojo specifiko."

Na tem mestu naj spomnim na izjavo Jerneja Lorencija, ki je ob neki priložnosti dejal, da je gledališče le eno. Grabnar: "Vsak medij ima svojo specifiko. Igralec zmore nekaj, lutka pa drugo. Če ne razumeš prednosti enega medija, ga ne moreš izkoristiti. In to se dogaja v lutkovnem gledališču. Nimamo šole, nimamo lutkovnih produkcij, ki bi dajale zgled, kako se z lutkami dela."

Režiserji ne uživajo

Petrovič: "Kakovost so presežki. Presežek je tisti, ki človeka premakne. V tem smislu bi razumel besede Jerneja Lorencija, da je gledališče eno in da ga ni za predalčkati. Pomembno je občutek, ko stopiš iz dvorane, kaj ti predstava pusti, kako dolgo te drži in da te ne pusti hladnega. To je univerzalnost gledališča. Tin se je osredotočil na neko specifiko, ki pa je znotraj te univerzalnosti. Dostikrat se zgodi, da slovenski režiserji - nobenemu nočem delati krivice, ampak poznam jih kar nekaj - niso lutkovni režiserji in v tem ne uživajo. To se vidi na produkciji. Zagovarjam tezo, da je gledališče eno, ampak prav lutkovno gledališče je tisti medij, ki ga je treba raziskovati. V Sloveniji nismo specializirani tako kot na vzhodu, kjer živijo lutkovne družine, generacije in generacije razvijajo na primer marionetno gledališče in so pravi mojstri v tem.

Pri nas pa smo priča raziskovanju iz projekta v projekt. In to je tisti manko, o katerem ves čas govorimo - da ni študijskega pristopa, da ni programov, ki bi se sistematično ukvarjali z razvojem tovrstne umetnosti. Pomemben je pristop, pomembno je, kako skozi projekt razviti estetiko, ki bo nagovarjala gledalca na način, ki taki predstavi pritiče. Predstavi Vselej ista zgodba, ki bo premierno prikazana na Poletnem lutkovnem pristanu konec avgusta, bi lahko brez skrbi rekla gledališka predstava. Ampak je lutkovna, ker se ukvarja z animacijo predmetov. Ustvarjam z ljudmi v Pragi, ki jim je ta umetnost blizu. To pa nam v Sloveniji manjka. Znajdemo se pač, kot se. Je pa ta problem že prepoznala Univerza v Mariboru, ki želi vzpostaviti lutkovni program."

In to je ta vrzel, o kateri ves čas govorimo, vrzel, ki jo skušate zapolniti?

Petrovič: "Povem povem stvari, ki so znane meni. Sam sem sodeloval pri snovanju programa, akreditacija je postavljena, kje je stvar zdaj, pa ne vem. Verjetno stoji zaradi birokratskih ali finančnih razlogov."

Akademija bo ali ne bo?

Petrovič: "Naredilo se je marsikaj. Zdaj ni več na nas, zdaj je na univerzi, da kaj premakne. Koprška univerza vzpostavlja podiplomski študij, in to je to. Pomembno pa je še nekaj. Ko se bo študij vzpostavil, ta ne bo dovolj, saj ne sme ostati zaprt le za slovenski prostor. Nujno bo, da bo mednaroden. Prvič, slovenski prostor je majhen, drugič, odprtost da širino, ki je pomembna za razvoj kakršnekoli umetnosti. V Budimpešti naj bi imeli zelo dobro lutkovno šolo, je pa ta zelo zaprta zaradi jezikovnih meja in še česar drugega."

Lutk za odrasle zmeraj več, a so še zmeraj izjema

Lutkarstva se drži trdovratna oznaka, da je zgolj za otroke in njihovo zabavo. A prav mariborsko lutkovno gledališče v zadnjih letih ponuja več, sodobno lutkarstvo za odrasle.

Grabnar: "Res je, v Mariboru se v zadnjem času pojavlja vse več lutkovnih predstav za odrasle, tudi v Ljubljani so začeli posamezni mladi režiserji s sistematičnim raziskovanjem lutk. Tudi v programu BiTeatra so se začele pojavljati lutkovne produkcije za odrasle."

Petrovič: "Ja, trend se spreminja. Pred leti je to bilo še zelo omejeno. Čeprav so lutke, kar zadeva splošno občinstvo, seveda še zmeraj za otroke. Nekateri celo menijo, da je v Mariboru preveč predstav za odrasle in da je to narobe."

Grabnar: "Lutkovna predstava za odrasle je še zmeraj bolj izjema kot stalna praksa."



Za zaključek Poletnega lutkovnega festivala na sporedu režiserja Zoran Petrovič z Jaz, legenda in Vselej ista zgodba ter Tin Grabnar s predstavo V spominu umor (Igor Napast)

Prebiti bi morali škatle, zaprte stene

Petrovič: "Lutkovne predstave so se na vzhodu začele kot predstave za odrasle, ne za otroke. Je pa prav, da je to medij za otroke in tega ne bi želel spreminjati. To je fantastičen medij za otrokov razvoj. Dobra lutkovna predstava je nekaj, kar vzgaja in je faktor dobrega okusa za odrasčujočega. Take predstave je treba delati z veliko odgovornostjo. Spreminjati to tradicijo bi bilo trapasto, nesmiselno, škoda bi jo bilo spreminjati. Prav pa bi bilo, da bi jo zapolnjevali, radi bi šli kam dalje. Kot bi rekel Tin, to je akcija mladih, tistih, ki si želijo nekaj novega. Akcija tistih, ki so videli projekta Matije Solceta in jih je navdušil. Solce je mesija, ki iz tujine prinaša marsikaj. Postavlja jo se zametki in čas je, da naredimo korak dalje. V tem delu Evrope neke presežne akademije ni in to bi bilo pametno izkoristiti. Lutkovna scena se je v zadnjih desetih letih zelo razvila, vprašanje pa je, kako bo čez deset let, če se akademija ne vzpostavi."

Grabnar: "Lutkovna scena se je razvila do te mere, da se je hkrati z njo razvil tudi interes po akademiji. Seveda pa ne smemo biti samozadostni."

Predstava V spominu umor, ki ste jo režirali v Gledališki šoli Prve gimnazije Maribor, je odmevala. Kako so se z njo soočali tisti, ki so v lutkovni predstavi sploh prvič sodelovali?

Grabnar: "Gledališka šola Prve gimnazije že nekaj časa v svoj program vpljuje lutkovno gledališče, kar je dobro za mlade, da spoznajo ta medij. Neobičajen pristop do lutk je marsikoga navdušil, saj so pričakovali nekaj čisto drugega. Skozi to predstavo smo pokazali, kaj so lahko lutke. Tudi dijaki, ki so jo ustvarjali, so stopili na težko pot. Na akademiji v Ljubljani tega ne poznamo. Imamo sicer predmet, ki izobražuje lutkovne tehnike, kar pa je premalo za stik z lutkovno produkcijo. Žal ni pristopa do lutkovne režije in tudi praksa teh predstav je šibka."

Se spomnite svojih težkih korakov spoznavanja z lutkami?

Grabnar: "Ko prvič primeš lutko v roko, se vprašaš, kaj z njo narediti, kako jo oživiti, kako izkoristiti njen potencial."

Največkrat se pri nas omenja sodelovanja s praško DAMU, je pa letošnji poletni pristan postregel še z eno novostjo, s Srečanjem lutkovnih akademij in šol, kjer se bodo po izbranih predstavah ustvarjalci in občinstvo neformalno soočali z novostmi na tem področju. Je sodelovanje pogoj?

Petrovič: "Lutkovni svet je majhen, tudi v evropske merilu. V Pragi smo bolj ali manj eni in isti ljudje. Sodelovanje je dobrodošlo, še več, nujno bo, ko bomo pri nas speljali vse formalne postop-

ke. Edini nacionalni hiši pri nas se povezujeja in se trudita, da bi presegli šablone, o katerih smo govorili malo prej. To pa seveda ni dovolj."

Grabnar: "V tem primeru se mi zdijo prav taki festivali, kot je mariborski, odlična priložnost za druženje, kjer je na kupu veliko mladih ustvarjalcev."

Lutkovni zmazki v šolah in vrtcih

Omenili ste že vzgojo mladega gledalce. Kako pa ocenjujete neprofesionalna lutkovna gledališča, ki gostujejo v slovenskih šolah ali vrtcih? So tamkajšnji prostori dovolj dobri za vrhunsko predstavo?

Petrovič: "Prostor ni nujen pogoj. Lutkovno gledališče je tako široko, da ga lahko postavimo zunaj gledališkega prostora in funkcionira perfektno. Hkrati imamo zelo gledljive, zanimive in dovršene predstave, ki se zlahka odvijajo v kakšni telovadnici. Problem je drugje. Problem je, da nastajajo cenene produkcije, ki si jih šole lahko privoščijo. Ne vem, kdo na šoli ali v vrtcu izbira, kdo presodi, kaj je primerno ali ne, kajti dostikrat so te predstave nekaj, čemur bi rekli čisti zmazek. Bi pa lahko bile dobre, če bi jih delal nekdo na način, o katerem smo se pogovarjali. Dostikrat pa so le vir zaslužka in s tem je narejena velika škoda. Otroci so najbolj občutljivo občinstvo in morali bi ga jemati zelo resno, kot nekoga, ki je izredno kritičen."

Po Poletnem lutkovnem pristanu bodo Minoriti gostili še bienale. Kako ga ocenjujete? Bomo videli le najboljše, prerez trenutnega stanja, ki pa je ...?

Petrovič: "Pregled lutkovnega ustvarjanja v Sloveniji v zadnjih dveh letih. Iz zelo širokega področja, torej od institucionalnih predstav, neodvisne produkcije do amaterskih predstav. Izbira se le kvaliteta po presoji selektorja. Letošnja produkcija je takšna, da bomo videli le dve predstavi, ki sta neinstitucionalnega značaja, kar veliko pove o trenutnem stanju. Sam vidim ta festival kot nekaj, kar je dobro, pa bi lahko bil še bolj, nekaj, kar je Borštnik za ne-lutkovno gledališče. Mogoče bi veljalo razmišljati tudi o kakšnem sodelovanju na tem področju. V Rusiji obstaja festival nacionalnega značaja, ki pokriva vse spektre."

Nekaj lutkovnih predstav smo na Borštnikovem srečanju že videli.

Petrovič: "V spremljevalnem programu. Ampak tudi mesto premalo živi s temi festivali. Tudi z Borštnikovim. Mogoče še največ s Poletnim lutkovnim pristanom, saj se ta ne dogaja v eni škatli."

Grabnar: "Zraven tega je to festival, ki ga mesto že malce osvojilo, saj traja že dolgo časa."

Petrovič: "Ne pričakujemo samo, da bo gledalec prišel v gledališko hišo gledat predstavo, ampak tudi razmišljamo o tem, kako bi predstava prišla do gledalca. Ne govorim o uličnem gledališču, ampak o prebijanju škatel, zaprtih sten. Festival naj se dogaja zunaj in noter. Ne bi potrebovali programa, bilo bi dovolj, da se sprehodimo skozi mesto."